

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Jazmino atmintis

Nepripažinto genijaus paveikslą savo atminty nešiojuosi nuo vaikystės. Labai aiškų, paprastą, be jokios patetikos. Apšėpusį, mat jis nemėgo skustis, ūkanotuose toliuose pasiklydusiomis akimis (arčiau teisybės būtų, jei pavadinčiau tas akis apspangusiomis, tik sunku pasakyti, nuo ko, nuo vienatvės, tylos ar nuo miego). Tai buvo netoli kaimo gyvenęs keistuolis, kurį visi pagarbiai, o ir su savotiška pašaipa vadino *dailininku*. Kai mes, kvaili paaugliai, prisibeldėme į jo vienišos trobos duris ir jis su zuikine triause ant galvos jas mums atidarė, net šiek tiek išsigandom – apie maniakus sovietmečiu nieko nebuvom girdėję, tik nujautėme... Ir štai ta nuojauta staiga išdygsta ant slenksčio.

Keistas tai buvo žmogus – ko gero, niekas nematė jo paveikslų, nes ir mums tada jis nieko nenorėjo rodyti. Numirė, kaip ir gyveno, vienišas, niekieno nesuprastas ir neatrastas. Kartais pagalvoju, kad gal jis nieko ir netapė – ant drobės, dažais, kaip visi dailininkai. Gal jo paveikslai gimdavo kitaip – vaizduotėje, sapnuose, vizijose, blyksteldavo tirstais fantazijų atspalviais ir čia pat išnykdavo.

Keista ir tai, kad jis visai nenorėjo būti pripažintas – matyt, jo meno reikėjo tik jam pačiam, galbūt dar paslaptinių sferų būtybėms, su kuriomis kalbėdavosi savo spengiančios vienatvės valandomis, užžėlusiam sode vaikstant neiškeliavusioms iš pasaulio mirusiųjų dvasioms, praradusioms atmintį, dailininko sodas joms buvo lyg Eliziejaus laukai, ir jos pamažu virto sulaukėjusiomis lelijomis, šventagaršvėmis ir dilgėlėmis...

Ar ir šiandien dar surastume tokių keistuolių, kuriuos protingi ir veiklūs žmonės pašaipiai vadintų kvanktelėjusiais *dailininkais*, visą savo laiką praleidžiantiems, anot protingųjų, neprasmingai ir neracionaliai? Bet man kartais atrodo, kad kvanktelėje yra būtent racionalūs ir veiklūs, nes jie niekada nesuvoks, kad viena valanda auksiniame mirusių sielų sode ir vienas sapnas ar vizija, kuriame gali vos ne fiziškai pajusti, kaip kosmoso platybėse lyg nuostabus gėlės žiedas staiga atsiveria planeta, į kurią keliauja tavo siela, gali atstoti ištisus metus bėgimo, lėkimo, rūpinimosi, veiklos...

Ar tai tik nėra savęs apgaudinėjimas, tas mūsų veiklumas – gal taip pasauliui lengviau apgauti mus ir pripratinti prie minties, kad siela nekeliauja, o planetos nebūna panašios į violetines pienių galvutes su švelniai skambančiais pūkeliais.

Ar tai tik nėra apgaudinėjimas, toji visiems peršama mintis, kad laimingas yra tik tas, kas garsus, į kurį gatvėje rodoma pirštais, kuris įtinka milijonams vartotojų savo šalyje ir pasaulyje?.. O juk įtikti – reiškia pataikauti. Tas, kas nepataikauja vartotojui, nėra nei garsus, nei pripažintas. Bet ar dėl to kokiam nors trenktam *dailininkui* skauda galvą?.. Nė iš tolo. Kam jam įsileisti į savo auksinių augalų sodą kokią avigalvį iš gatvės?.. Tai jo Eliziejaus laukai. Jo.

Todėl netgi dabar, kai mano vaikystės *dailininkas* seniai miręs ir jo trobos nebėra, nebėra ir apleisto sodo, kuriame tekėjo šešėlingi Letos vandenys, aš tikiu, kad jo laikas neišseko, kad jis gyvena į gėlės žiedą panašioje planetoje, o jeigu jis pamiršo kelią iš Žemės, tai galbūt nori man kažką pasakyti po tirsta Olandų akligatvio laja, besiverždamas pro surūdijusios tvoros virbus iš psichiatrinės ligoninės parko kaip sulaukėjęs, bet tebežydintis jazminas, savo stipriu, liūdnu kvapu priverčiantis stabtelėti ir pagalvoti: aš kažką atsimenu... kažką atsimenu...

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

KAIP ŽVAIGŽDĖ

*Tiktai ištiesk rankas!..
Kaip spindintis lietus į tavo saują
Byrės rugpjūčio žvaigždės iš dangaus!
Pajusi džiaugsmą, tokį keistą, naują,
Ir aštrų gailėsį kažko brangaus.
Kaip viskas nuostabu!..
Mane tik šiąnakt mato akys tavo
Ir niekad jau kitokios nematys...
Minėsi tik, kad žvaigždės žiburiavo
Ir buvo vasaros šilta naktis.
Tu pamatei mane,
Kai vakarų skaisti aušra užgeso.
Išnyksiu aš, kai žvaigždės blankt pradės...
Manęs ieškosi tu, bet nesurasi. ...
Geriau užmiršk! Aš dingsiu kaip žvaigždė.*

Judita Vaičiūnaitė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Jazmino atmintis • **2-as psl. Stanislovas Abromavičius.** Kaunas, Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (8) • **3-as psl. Perpetua Dumšienė.** Nepasiduodantis neatsakingiems civilizacijos žaidimams • **4-as psl. Antanas Kalanavičius.** Eilėraščiai • **5-as psl. Laura Sintija Černiauskaitė.** Pražuvęs kūdikis. Novelė • **6-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė.** Tavo veido šviesa • **7-as psl. Emanuelis Katilius.** Kolorado vabalas. Apsakymas (3) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Jubiliejinė M. B. Stankūnienės paroda Kaune • Naujasis Jono Aisčio premijos laureatas

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Kauno Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (8)

STANISLOVAS ABROMAVIČIUS

Tęsinys.

Pradžia 2015 m. birželio 13 d. „Kultūroje“

Vida Tonkūnaitė-Ramanauskienė

Atsiminimai apie Sibirą

Kaip ir kur mes gyvenome Sibire be tėvelio? Tik dabar, po ilgos įžangos, pereinu prie šios dalies. Buvome ištremti į Altajaus krašto Troicko rajoną. Kol buvo išskirstoma atvežtoji „darbo jėga“, mes (mama, brolis Rimas ir aš) su kitomis lietuvių šeimomis (šeima – tai mama su įvairaus amžiaus vaikais) buvome apgyvendinti kaimo vietovėje pas vietinę rusę viename medinio namo kambaryje. Atsimenu, kad visi miegojome ant grindų, jokių baldų kambaryje nebuvo. Iš kitų tremtinių prisiminimų žinau, kad vietiniams gyventojams ištremtieji buvo pristatomi kaip liaudies priešai, kurie neverti jokio pasigailėjimo. Mama apie tai niekada nebuvo užsiminusi. Žinodama, kas ji yra iš tikrųjų, daug ko neėmė į galvą. Buvo visada linksmas, optimistinis, mėgdavo pajuokauti.

Tačiau toje laikinoje mūsų gyvenimo vietoje aš persirgau tymais. Atsimenu, kaip mama išsigando, kai aš keletą dienų nieko nemačiau, nes buvo užpūliavę akys, sutinę ir sulipę vokai, kurių negalėjome atplėsti net vilgydami vandeniu. Puikiai prisimenu, kai namo šeimininkė, paprasta rusų moteris, išvirė kiaušinių ir padavė ji man per mamą. O mes nelabai ką tuo metu turėjome valgyti, kad, išgirdusi iš mamos apie atneštą kiaušinių, aš taip panorau ji pamatyti, kad pati praplėšiau vokus, tuo labai nudžiuginau mamą ir visus kitus. Po kiek laiko mus perkėlė į kitą mažą gyvenvietę už 4 km nuo Troicko su keliais mediniais namais. Toji gyvenvietė vadinosi Kirpičiki (plytelės – lietuviškai). Ten buvo primityvus plytų gamybos fabrikėlis po atviru dangumi ir galvijų odų apdirbimo cechais, nuo kurio sklido bjaurus kvapas. Gyvenvietėje buvo ne tik kelios lietuvių, bet ir lenkų šeimos. Gana greitai susikooperavome su p. Sasnauskienės ir p. Kinčinienės šeimomis. Kiekvienoje šeimoje buvo po du vaikus, o Sasnauskienė laukėsi trečiojo. Taigi mūsų buvo devyni ir laukėme dešimtojo nario. Visi gyvenome viename kambaryje. Trys šeimos – trys mediniai gultai kambario kampuose, o ketvirtame kampe plyta-viryklė.

Pirmasis mamos darbas buvo plytų fabrikėlyje. Jai teko karučiais gabenti į gilią daubą iš šlapio molio suformuotas plytas į degimo krosnį. Vežti reikėjo mediniu vienos lentos pločio takeliu. Dažnai mama prisimindavo pirmąjį sunkų karutį, kurio ji neišlaikė, ir jis, ištrūkęs iš jos rankų, nuriėdėjo į pakalnę.

Sunkiausia buvo pirmoji žiema, kai tremtiniai neturėjo nei maisto atsargų, nei malkų. Nebuvo ir degtukų. Pagal susitarimą, tai vienos, tai kitos trobos gyventojai privalėjo per naktį išlaikyti smilks-tančias žarijas, kad iš ryto kiti galėtų užsidegti ugnį savo namuose. Namuose buvo labai šalta. Kambariuose vanduo užšaldavo į ledą, o mes miegodavome su paltais, kepurėmis ir pirštinėmis. Vargas būdavo tai mamai, kuri pagal sutartą eilę pirmoji turėjo atsikelti ir įkurti ugnį. Malkos būdavo šlapios, slapta vaikų per sniegą parvilkotos iš beržynėlio. Moterys kalbėdavo, kad jei vaikas ir būtų pastebėtas su berželiu, tai gal atlaidžiau prižiūrėtojai reaguotų (gal vaikai žaidžia?). Mes vilkdavome berželius apžergę, lyg jotume arklius. Tą pirmąją žiemą, sausio mėnesį, per pačius didžiausius šalčius p. Sasnauskienei gimė dukrelė, kurią mano mama pakrikštijo Nijolės vardu. Atsimenu, kaip ją šiltai suvyniodavo, uždengdavo net veidą, ir po palto skvernais nešiodavo po namus, kuriuose buvo šiek tiek šilčiau ir buvo galima ją išmaudyti.

Mums, vaikams, pirmuosius kelis metus gyvenimas Sibire išliko atmintyje kaip koks nuotykių filmas, kuriame kartais ne savo valia tapdavome jo veikėjais. Vaikai greit prisitaiko prie juos supančios aplinkos ir priima ją tokią, kokia yra. Tai atspindėdavo vaikų žaidimuose. Štai iki viršūnių apgėnėti jauni berželiai žaidimuose tapdavo arkliais, kuriuos laikėme po laiptais lyg kokiame tvarte.

Vidos Tonkūnaitės, sugrįžusios iš Sibiro, susitikimas su 14 metų nematyta močiute Celina Milvydiene. Kaunas, 1955

„Arklius“ atskirdavome pagal berželio žievės spalvą. Tarp jų buvo baltų, rudų, kanapėtų, didesnių ir mažesnių. Šiukslynuose ieškodavome indų šukių su raštų likučiais, rūšiuodavome jas, skaičiuodavome, kas daugiau turi, keisdavomės. Šokinėdavome per virvutę, žaisdavome „klases“ ar pačių sukočiotais iš vilnos kamuoliukais. Lenktyniaudavome, šokinėdami per ugnį, o žiemą čiuožinėjome nuo kalniukų, statydavome tvirtoves, mokėmės slidinėti vyresnių berniukų pagamintomis slidėmis. O kas per užsiėmimas (žaidimas) buvo „pasiruošimas badui“?! Manau, jis skaudino mamų širdis. Iš medžiagos skutelių siūdavo maišelius, kuriuose kaupdavome pakepintus ant ketinės viryklės bulvių skritulėlius, duonos pluteles, avizas, rastas arklių šėrimo vietose. Dažnai išberdavom maišelių turinius ir palygindavome, kas daugiau sukaupė.

Suprantu, kaip mūsų mamoms buvo sunku. Jos ne tik pačios turėjo išgyventi, bet aprūpinti ir apsaugoti vaikus, galiausiai išleisti ir į mokslus. Jos keisdavo geresnius atsivežtus rūbus, laikrodžius ir kitus daiktus į bulves, kurias vietiniai gyventojai augindavo tik savo reikmėms. Todėl bulvių ieškoti tekdavo vis toliau ir toliau nueinant, net 15–20 km nuo namų. Atšilus orams, su pritrintomis ant kojų pūslėmis dalį kelio mamos eidavo basos. Bet neprišimenu, kad mama kada nors dejuotų ar verktų. Vasarą gelbėjo balandos, kurių pririnkti buvo vaikų pareiga. Kol jos jaunos, o jų stiebai minkšti, mes gana greitai priskindavome jų reikiamą kiekį. Vasarai įpušėjus, tekdavo skinti tik jaunas šonines šakeles, ant kurių būdavo 2–3 lapeliai. Toks rinkimas tapdavo vaikams sunkiu darbu. Atsimenu, kaip negalėdamos rasti jaunesnių balandų, mes su p. Kinčinienės dukra Inute netekę vilties, atsiklaupę ant takelio, kuriuoėjome, meldėmės, kad Dievas mums padėtų. Pavasarį Rimas su kitais berniukais atnešdavo paukščių kiaušinių, pagaudavo upėje žuvyčių. Tai pajvairindavo mūsų „meniu“. Kartais dirbantys kailių apdirbimo ceche sušeldavo nuo galvijų odų nugramdytais riebalinio sluoksnio likučiais. Jie buvo pilkai gelsvos spalvos, labai neišvaizdūs, nemalonaus kvapo. Tačiau juos pakepindavo ir taip „pagardindavo“ bulves, praturtinant racioną nors tokiais riebalais. Juk tuo metu net svajoti negalėjome apie pieną, sviestą, kiaušinius ir t. t. Mamos pergyvendavo, kai vaikai atsisakydavo tas bulves valgyti, nes buvo šlykštu, nes matydavome po atviru dangumi suverstas į krūvas ir skleidžiančias bjaurų kvapą odas. Einant pro šali, reikėdavo užsispausti nosis. Sugrįžus į Lietuvą, iš p. Sasnauskienės sužinojome, kad maitinama krūtimi naujagimę dukrelę, savo pieno likutį slapta įpildavo į sriubą, kad ji bent kiek būtų maistingesnė. Buvo kova už išlikimą, už vaikų sveikatą. Juk vyko Ant-rasis pasaulinis karas. Visur nepritekliai, nusikal-

timai, grasinimai. Vietinių gyventojų vyrų beveik nebuvo, likę tik paaugliai arba nusikaltėliai, paleisti iš kalėjimo. Dar karo suluošintieji.

Nepaisant įvairių nepriteklių, namuose vaikams mamos organizavo pradinį mokymą: matematikos mokytoja buvo p. Sasnauskienė, mokiusi mus skaičiuoti, rusiškas spausdintines raides išmokė mama, o tokia p. Žigelienė vedė fizinio lavinimo užsiėmimus ir mokė skambinti gamas pianino klaviatūra kuri buvo nupiešta ant laikraščio, niūniuodama „do-re-mi“. Taip mane paruošė, 1944 metais išleido iš karto į antrą klasę. Dailyrasčio niekas nesimokė, nes nebuvo sąsiuvinų, tinkamo popieriaus. Ir mokykloje rašydavome ne į sąsiuvinus, o į senas brošiūras tarp eilučių pačių pasigaminu rašalu.

Kirpičių ūkvedys, pavarde Urakov, buvo be vienos kojos, vaikščiojo krypuodamas su protezu. Jis labai pagarbiai elgėsi su tremtiniais, leisdavo neiti į darbą per Šv. Kalėdas ar Velykas. Sakydavo vietiniams darbininkams: „U nich segodnia prazdnik“ (Pas juos šiandien šventė – rus.). Vaikams jis leisdavo arkliais nujoti iki upės ir juos ten išmaudyti, mergaitėms parinkdavo senesnę, ramesnę arklių. Joti tekdavo be balno, todėl arklio stuburas pritrindavo žaizdas, net atsirasdavo tarp sėdmenų votys. To „malonumo“ neišvengė ir Rimas. Kai pradėjome lankyti mokyklą, tas pats gerasis ūkvedys, praėjus pūgai, skirdavo arklių, kuriuo prajodavo arklidės darbininkas. Arklio kojomis prabraukto sniego „kelio“ mesėjome į mokyklą vorele, grimzdami giliose pusnyse, griuvinėdami. Ateidavome labai pavargę. Mus užjausdavo net didžiausias mokyklos chuliganas, organizuojantis prie įėjimo į mokyklą sniego mūšius. Pamatęs mus besiartinant, tuoj pat sustabdydavo mūsų sušukdamas: „Stop, Kirpičiki idūt! (Stokit, Kirpyčikai eina – rusiškai)“

Atsimenu kaip dažnai mama su p. Sasnauskiene tardavosi, kad siaučiant nusikaltimams, šalčiams, įvairioms ligoms, jei vieną ištiktų mirtis, kad kita priglaustų jos vaikus. Tai virto tvirtu susitarimu visam laikui. Mama buvo pakankamai sveika, energinga. Neatsimenu jos gulint lovoj dėl kokio nors negalavimo ar ligos. Tik kartą mums buvo įvariusi daug baimės, kai susirgo pūline angline ir ant tonzilių susiformavo tokios votys, kad nebegalėjo nieko pasakyti. Mes bijojome, kad gali uždusti. Ji skubiai buvo nugabenta į ligoninę. Čia labai padėjo sesele dirbanti lietuvė tremtinė M. Baranauskienė. Mama atsidūrė operacinėje. Įvyko stebuklas! Kol priėjo su instrumentais gydytoja, mama užsikosėjo ir pratrūko abi votys... O tuo metu namuose mes p. Sasnauskienės buvome suklupdyti ant grindų melstis, kad mamai pavyktų operacija ir ji sveika grįžtų namo.

Pabaiga kitame numeryje

Nepasiduodantis neatsakingiems civilizacijos žaidimams

Poetui Antanui Kalanavičiui – 70

PERPETUA DUMŠIENĖ

Birželio penktą dieną – poeto Antano Kalanavičiaus (1945–1992) gimtadienis, 2015-tais metais jis būtų minėjęs savo septyniasdešimtmetį. Paminėti poeto jubiliejaus susirinkome poeto tėviškėje – Nedzingės miestelyje. Jubiliejų pasitikome su nauja eilėraščių rinktine „Dvi saujos laiko“, išleista Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos. Susitikimus Nedzingėje, jau virtusius tradicija, poetas Stasys Stacevičius labai gražiai pavadino *poetinėmis antaninėmis*. Stacevičius visada dalyvaudavo tose poetinėse antaninėse, fotografuodavo ir būtinai parašydavo. Todėl šiomet man, kaip vienai iš rinktinės sudarytojų, buvo liūdna, nes žinojau, kad pačiai teks viską ir aprašyti, nes Stasys Stacevičius jau niekada neatvyks ...

Et dabar pabandykim ir mes patekt į poeto žemę – Sapiegiškį. Kaip tik tas laikas, birželio pradžia, kai yra poeto vardinės – Antaninės – tuo metu žvyringos kalvos pasipuošia visais įmanomais žiedais. Ta žydinti kalva prieš šienapjūtę – gaivi, senovinė, natūrali, sveikatinga. Įsivaizduokim laiką, kai dar buvo gyva poeto motina, ji buvo žoliautoja, rinko, džiovino vaistažoles ir parduodavo supirkimo punkte Merkinėje. Antanas motinai padėdavo, jie autobusu veždavo vaistažoles, daugybę kvepiančių maišų. Ir visa pirkia skendėdavo vaistažolių gyduolių kvapuose. Ta pirkia gi buvo ne tik medinė, ji buvo iš medinių sienojų, o jų plyšiai buvo užkaišioti samanom, asla buvo plūkto molio. Tad visi palubės mediniai balkiai labai tiko vaistažolėms iškarstyti. Čia puikiai sugyveno medis, molis, žolės ir žmogus. Be abejo, motinos pomėgis ir užsiėmimas, žoliautojos gyvenimas Antanui tapo jo pasaulio dalimi. Antano kūryboje žolės, žolynai, gėlės, žiedai ir žiedynai – tai ne dekoracijos, ne peizažo dalis, o gyvastis, gyvybės forma, sielos draugai.

Štai tokių vasaros pradžios metu, nusiteikę pagerbti poetą ir jo gimtą kraštą, susirinko poetinių antaninių dalyviai. Susitikimo organizatoriai -

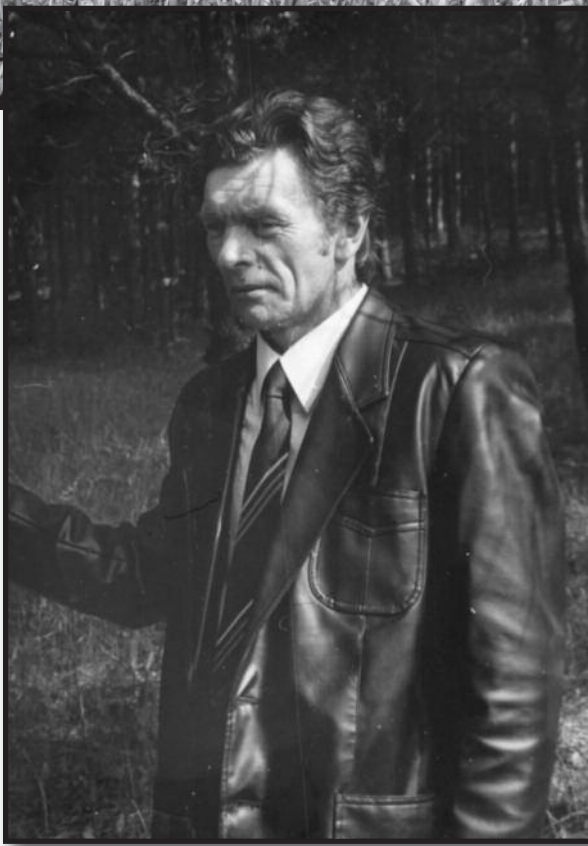

Poeto tėviškė

Nedzingės bendruomenė, kultūros namai, biblioteka, mokykla. Atvyksta ir Lietuvos rašytojų sąjungos leidyklos grupė, vadovaujama literatūros kritiko Valentino Sventicko. Aktyviai dalyvauti nusiteikę atvažiuoja literatūros mokytojai, žurnalistai, bibliotekininkai, fotografai, kūrėjų grupė iš Varėnos, Perlojos. Aplankę poeto kapą Sapiegiškės miško kapinaitėse, jo sodybą, renkamės Nedzingės aikštėje prie poetui skirtą paminklo. Aikštė kasmet vis gražėja, vis geriau pritaikoma žmonių susibūrimams ir tikrai turi savo poetinę aurą.

Kai ateina eilė pristatyti naują Antano Kalanavičiaus knygą – eilėraščių rinktinę „Dvi saujos laiko“, Valentinas Sventickas primena, kad Rašytojų sąjungos leidykloje buvo išleistos visos Kalanavičiaus knygos: 1994 metais „Ne akmenys guli: eilėraščiai, laiškai“ (sudarė Perpetua Dumšienė ir Judita Vaičiūnaitė), 2012 metais – „Dulkėto erškėčio ugnį. Knyga apie poetą Antaną Kalanavičių“ (autorė ir sudarytoja Perpetua Dumšienė), o 2015 metais – eilėraščių rinktinė „Dvi saujos laiko“ (sudarė Perpetua Dumšienė ir Rimvydas Stankevičius). Klausydama pagalvojau, kad būtinai paminėsiu, jog visų šių knygų parengimu ir leidyba nepavargdamas rūpinosi pats Sventickas. Nesupeikė kritikas, Nacionalinės premijos laureatas ir naujos knygos sudarytojų, pasidžiaugė puikiai parašyta knygos įžanga; jos autorius – žinomas ir talentingas poetas Rimvydas Stankevičius.

Kai buvo suteiktas žodis knygos sudarytojams, ir vėl teko nuliūsti, nes Rimvydo Stankevičiaus šiandien Nedzingėje nebuvo, teko kalbėti man vienai. Norėjosi žmonėms pasakyti ne apie knygos parengimo vargus ar knygos struktūrą, o apie poeto savastį, jo vertybes. Buvau parinkusi tekstus knygos viršeliui, kur apie poetą pasisako žinomi kūrėjai: šveicarų literatūros mokslininkas ir žinomas lietuvių dailininkas. Parinkau jų mintis kaip labai svarbias.

Poetas Antanas Kalanavičius

Iš P. Dumšienės archyvo

Antanas Kalanavičius, mano vertinimu, yra vienas reikšmingiausių poetų ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų... A. Kalanavičiaus gyvenimas ir kūryba sudaro neišardomą visumą... Jis ypatingas originaliu lietuvių sintaksės naudojimu pagal Europos avantgardo principą, kuris ypač akcentavo atskirų žodžių ir sakinio sintaksės svarbą.

Jan Peter Locher,
šveicarų literatūros mokslininkas.

Šis poetas nepasiduoda neatsakingiems civilizacijos žaidimams; jis yra ne griovėjas, o statytojas; ne chaoso, o harmonijos šalininkas; ne tamsos, o šviesos nešėjas.

Algirdas Pakeliūnas,
dailininkas.

Pritariu ir visoms poeto Rimvydo Stankevičiaus mintims, kurias jis išdėstė „Kauno dienoje“ atspausdintame interviu, pavadintame „A. Kalanavičiaus dvikovą su sistema laimėjo jo eilės“.

Ne viską spėjau pasakyti kalbėdama Nedzingėje, tad neišsakytomis mintimis pasidalinsiu su straipsnio skaitytojais. Šimtus kartų skaitydama Antano Kalanavičiaus eilėraščius,

tvarkydama jo kūrybinį palikimą, rengdama knygas, įsitikinau, kad šio poeto kūryboje daug šviesos, tvirtybės, tad jo poezija gali tapti dvasine atrama. Ypačiai žavi jo moralinis stoicizmas, atsakomybės už pasaulį prisiėmimas, gilus holistinis pasaulio jautimas. Kaip tik tokių poezijos savybių ir ilgisi fragmentiškų nuolaužinių santykių išvarginta XXI amžiaus žmogaus širdis.

Poeto Antano Kalanavičiaus ir gyvenimas, ir kūryba dažniausiai lydimi vieno žodžio: išskirtinumas. Išskirtinai liūdnos ir tragiškos lemties kūrėjas, sovietinių kultūros prievaizdų stumtas į literatūros užribį, ignoruotas, gyvas nesulaukęs nė vienos savo knygos. Ir išskirtinės poetikos autorius, kurio kūryba – originaliais įvaizdžiais, nepakartojamu savadarbiu žo-

dynu, nepakartojamu skambesiu – neturi atitikmenų ir yra pati tikriausia poetinės savasties mokykla. Už ištikimybę poeto pašaukimui Antanas Kalanavičius sumokėjo fizine atskirtimi, tačiau jo poezija, jo knygos grįžta į savo istorinės paskirties vietą – ant skaitytojo stalo.

.....

Labai linkėčiau, kad į Antano Kalanavičiaus kūrybą atkreiptų dėmesį Lietuvos kultūros institutas, pasiūlydamas gerus vertėjus ir siūlydamas išversti poeto kūrybą į užsienio kalbas.

Bibliografija

Antanas Kalanavičius. Ne akmenys guli: eilėraščiai, laiškai. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1994. – 605 p. Knygą parengė Perpetua Dumšienė ir Judita Vaičiūnaitė.

Antanas Kalanavičius. Dvi saujos laiko: Eilėraščių rinktinė. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015. – 176 p. Knygą parengė Perpetua Dumšienė ir Rimvydas Stankevičius. □

Apie Antaną Kalanavičių

Perpetua Dumšienė. Dulkėto erškėčio ugnį: Knyga apie poetą **Antaną Kalanavičių**. – Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2012. – 440 p.

Naujosios A. Kalanavičiaus knygos viršelis. Dailininkas Kazimieras Paškauskas

Antanas Kalanavičius

Poeto tėviškės augalai.

Iš P. Dumšienės archyvo

PAUKŠTIS VIRŠ UGNIES

Rūgštyniautojų žemėj rūgščioj
Kvietė tėvas šienaut pakelių,
Ar žinai, gal jis jautė
Paskutinę savo gyvenimo vasarą,
Gal norėjo apeit, atsisveikinti
Visas atvargtas kryžkeles
Rūgštyniautojų žemėj rūgščioj.

Laikės karščiai pusiaudieniais,
Ir akis akmenėjo nuo lakstančio
Smėlio, kaip žinodamas, tėvas
Ketino, kvietė eiti šienaut
Jo draugėj pakelių rytais
Vakara, laikės karščiai
Pusiaudieniais.

Nors kalbėkis su visko mačiusiom
Sienom, tuščia mano tėvo vieta
Pamėgtoji, ten jo kniūbsčia rymota, ir žmonės
Iškrikę kas savo šviesa, o lyginas
Netektis su valtės kely
Suskainiota lelija, vėjai lietingi
Per mielą dieną, nors kalbėkis
Su visko mačiusiom sienom.

Kaip gyvas, akyse taip ir stovi
Truputėlį palinkęs į priekį,
Tiktai kur jo žodis atgijęs,
O tau rūpėjo knietėjo geresnė žibanti pievų
Žolė, kad būtų į priekį žinota,
O jau priekaištas tarsi samana
Širdį apaugo, priešingas sau,
Ir šaukte neatšauksi, gailėte
Gailėsies, kurie atminty.
Kaip gyvas, akyse taip ir stovi
Mano tėvas.

Ir grįžęs nerasi rytais
Vakara, jo žodžio plaukiojant
Jokioj namų kertėj, ir gailėstis
Lyginas su paukščiu virš ugnies,
O sparnai tarsi suglausti dalgiai
Prasiskiria, ir grįžus kampiliai
Tušti.

Paskutinę gyvenimo vasarą
Kvietė tėvas šienaut pakelių,
Arėjai.

REMIUOS

Remiuos gulbėm gūdžiom,
Pakelių akmenim, pamiškių
Ugnimi, žalio kiemo žolės
Rasomis, savo mirusio tėvo
Žemėtais sapnais iš to amžino
Lekiančio smėlio
Remiuos.

Remiuos savo vilčių
Lizdais išdraskytas,
Skaudinančiom galvą
Skriaudom, svetimų
Padarytom, žvilgsnį
Keliančiom ryto žvaigždėm
Ir aštrėjančia saulės
Šviesa.

Remiuos medžių aukštųjų
Vainikais, bemiegių naktim,
Švento plieno ginties ašmenim
Ir duonos žemėtos
Juodais guriniais.

Ir to miego bedugnėm
Prieš pat pabudimą,
Galgi ryto, žmogau, nesulauksi,
O sulauksiančiais ryto
Remiuos.

* * *

Vien mėlynas kuždėjimas
nakties
Virš tavo pirštų,
Blyškių tarsi daigai
Akmenvietėj,
O leiski man
Tyla savųjų lūpų
Juos sušildyti,
Aplėbti liekną vėsią
Tavo tylą
Mano rankoms
Mėnesėtoms,
Kurių bijai lyg nudegimo
Geležies,
Tiktai kažkur
Po mūsų
Čiurlena kregždės
olose,
Lyg atminimas
vandenu,
Pamėlusių vėlyvojo pavasario
Alyvom.

Po laiko
Visus žvaigždynus
Savuoju ilgesio žvilgsniu
pasėmiau,
O tu nesužibėjai
Mėnesienoj.

Vien mėlynas kuždėjimas
Nakties kažkur
Virš tavo pirštų.

VASAROS NAKTIS TĖVIŠKĖJ

Skambės žmogus
Žvaigždžių giesme naktį
Ir smilgos laibosios
Siūruos tarsi blakstienos
Duslių akivarų,
Klaidžios gelmės.
Gimtine mano,
Kai naktimis į stogo skardą
Beldžia beržo šakos,
Langai į tolį tarsi šuliniai,
Ir motinos rami ranka
Švelni lyg plunksna paukštės baltuoja
Kertėj, nusvirus per medinės lovos kraštą,
Lyg suptų praeitį – vaikystę,
O gal kalvų bangavimu apkritus.
Nuūš paraistėm meldai
Metaliniu čežėjimu kaip skausmas,
Vidurnaktį ryškės
Takai per pievas
Link piliakalnio
Paslapties rimtos.
Ir ežerai sugrįš
Vėliau negu pavasario diena pirmoji,
Tik nesiirsiu aš,
Vandens lelija plūkaujanti,
Prie tavęs tyros, –
Supančiojo žmonių šnektą,
Nutulęs, tarsi svetimas,
Lyg priesakas nereikalingas
Srūvančioj gamtoj.
Žinau – jei vėtroj
Laikosi nuplėštas medžio lapas, –
Po vėtros krinta
Žemės sunkumu.
Skambėsiu aš
Žvaigždžių giesme laukuos –
Trumpoj naktį
Skaidriosios vasaros,
Ir smilgos laibosios
Prieš vėją raibuliuos.

PRIE MANO KRAUJO PRISIDĖJAI

Ir žeminsiuos prieš saulę,
Jos įsiliepsnojusi šviesa mane
Vis pasitikdinėjo, tu, prasišvietęs
Spinduly, davei akis.

Ir žeminsiuos prieš sužaliavusius
Žvaigždynus, ėmiau giliai
Į širdį, kad ir paskutinis
Kraujo lašas
Mažesnis už akimirksnį
Žvaigždžių.

Ir žeminsiuos prieš smėlio
Saują, esu mažiau, negu
Jos akmenys ir vėsūs
Ažuolai.

Ir žeminsiuos prieš penkių
Pirštų duoną, ji mane
Palaikė stamantriai žvyringų
Skardžių gūrančioj viršūnėj
Ir vertė akimi pagauti
Vėjo nešamą pasparnę.

Prieš tyrą vandenį,
Be jo širdis išdegtų,
O žolė nubluktų.

Daugiau šioj žemėj lyg tai
Ir prieš nieką.

PRAŽUVĖS KŪDIKIS

Ši knyga – savotiška avantiūra, o kartu ir knyga – projektas, kuriam ryžosi dvi žinomos rašytojos. Tai aštuoniolika novelių, suskirstytų poromis ir netgi turinčių bendrų mįslingų sąsajų, nors abi autorės – labai skirtingos ir savo pasirinkta tematika, ir stilistika. Kaip teigia knygos anotacija, romantiška Lauros Sintijos Černiauskaitės vaizduotė remiasi į vaiko ir jaunos moters patirtis, meilės ir vieatvės, pažeminimo išgyvenimus, o Renatos Šerelytės novelėms būdinga aštrus siužetas, futurologiniai motyvai, jos kūrinių veikėjai – teisėjai, seimūnai, verslininkai.

Kodėl „Hepi fjūčer?“ Šį pavadinimą galima suvokti ir kaip slepiantį gilią ironiją, ir kaip nostalgiją prabėgusiam laikui, ir kaip ateities – chimeriško laiko tarpsnio, kurio negali užčiuopti ir kuris kelia daugiausia spekuliacijų – baimę. Skaitytojas turi progą išsiaiškinti pats, kas gi yra toji *laiminga ateitis*.

Šį kartą skaitytojams pateikiame Lauros Sintijos Černiauskaitės novelę „Pražuvės kūdikis“, o kitame numeryje pristatysime Renatos Šerelytės novelę „Teisėjas ir Raudonoji Mirtis.“

Laura Sintija Černiauskaitė

LAURA SINTIJA ČERNIAUSKAITĖ

Ji dirbo botanikos sode ir rūpinosi rodo-dendrais. Ją buvo išmylėjęs bendraamžis kolega, baigęs mokslus kitame mieste. Bet ji, atrodo, to nepastebėdavo. Pati daug metų mylėjo savo vedusį dėstytoją, kuris irgi elgėsi taip, lyg nieko nežinotų; tik retsykiais pakviesdavo išgerti kavos. Ji gyveno botanikos sodo bendrabutyje; išsirušti iki miesto centro ir iš ten sugrįžti užtrukdavo gerą pusdienį. Bet ji, žinoma, važiuodavo, pasipuošdavo, kaip mokėjo, kukliai – kad neišsiduotų, jog dėl jo. Dėstytojas daugiausia šnekėdavo apie darbą, studentus, kartais papasakodavo ką nors juokinga apie savo vaikus. Apie žmoną – niekada. Pamažu ji susitaikė, kad taip ir susens, kartą per pusmetį gerdama su juo kavą, ir netgi įtikino save, kad ši istorija romantiška kaip iš filmo ir kad jai daugiau nieko ir nereikia. Gyvendama su rodo-dendrais galėdavo visą laiką galvoti apie jį, išivaizduoti, kad kartu vaikšto sodo takeliais, kad tuojau šis išnirs iš liepų guoto ir pašauks ją vardu. Pamažu jis įaugo į jos gyvenimą lyg slapta sutuoktinis. Tai buvo taip panašu į tikrovę!

Gegužės mėnesį botanikos sode vyko šventė, ta proga visi truputį išgėrė. Pagyvenęs kolega atsinešė akordeoną ir temstant jie visi šoko prie tvenkinio po liepomis. Jaunasis kolega, kuris seniai ir beviltiškai buvo ją išmylėjęs, iš pradžių nedrąsiai glaudė ją prie savęs ir visą laiką prisikišęs žiūrėjo į veidą. Ji leido, jai buvo vis tiek. Pamažu jis išidrąsino, vis stipriau gniaužė jos dubenį, vairuodamos muzikos ritmu, ir spaudė prie savęs. Ją gelė uodai, jo – negėlė. Jis vaikė nuo jos uodus, glostydamas kaklą ir nugarą.

Visai sutemus jis palydėjo ją į kambarį ir neišėjo iki ryto. Ji leido, jai buvo vis tiek. Tik švintant atmerkusi akis ir išvydusi ant pagalvės svetimą veidą išsigando. Apėmė stiprus pasišlykštėjimas. Tas veidas ir visas liesas, ištįsęs, beplaukis kūnas priminė miegantį stirniuką. Ji nemėgo gležnų vyrų, jie per daug priminė ją pačią.

Žinoma, jis užtraukė jai nelaimę. Būdamas nedrąsus ir iš pažiūros nepavojingas, užnuodijo pačiu natūraliausiu būdu: ji tapo nėščia. Rytas, kada tai sužinojo, pakilo virš galvos lyg gerai išgalastas kirvis. Geriau jau būtų kirvis.

Bet nekirto. Iš pažiūros niekas ir nepasikeitė: nedrebėjo žemė, nesiautė audros, sienos neaižėjo ir baudžiantys angelai netrimitavo iš debesų. Tik jos viduje, giliai giliai, kur nepasiekia jokia šviesa, vyko didžiulės statybos, tą išdavė nuolatinis šaltkrėtis ir šleikštulys, ir kraujas, dingęs iš skruostų. Ji užsidegė neapykanta vyrui stirniuko širdim, bet buvo per silpna ilgai neapkęsti; iki vakaro neapykanta prasisklaidė, virto neviltim.

Botanikos sodas dabar jai atstojo palatą. Čia buvo tiek erdvės išprotėjimui! Galėjai klykti, draskyti senų liepų kamienus, kurių iki žemės nusvirusi laja paslėpdavo lyg žalios sienos, galėjai amžiams pradingti tvenkiniuose su kūdikio dydžio amūrais, pati vieną dieną išplaukti lyg miręs kūdikis. Vis dar padvelkdavo skaudūs pavasario vėjai. Susinėrusi ant krūtinės rankas, apglėbusi save lyg sunkų, nerandamą kur padėti ryšulį, ji vaikščiodavo ir vaikščiodavo sutvarkytais sodo takeliais, tai pasislėpdama po medžių laja, tai išnirdama, lyg užsispyrusi adata dygsniuodama tako atraižą, nesutikdama nė vieno kolegos, pasinėrusi į niūrias mintis. Kol nejučia pasileisdavo bėgti, paklaikusiai bėgti, trokšdama išbarstyti tas mintis, atsikratyti jų visiems laikams. O, kad tas kūdikis būtų buvęs nuo kito! Kaip būtų nešiojusi, slapyje ir džiaugsme tyliai brandinusi jį tarp rodo-

dendrų! Bet jis buvo svetimas, nereikalingas, vien mintis apie vyrą, idėjusį jai tą vaiką, kėlė pyktį ir šleikštulį. Jis trukdė, atsistojo tarp jos ir to kito, geidžiamiausiojo, juk kūdikiui atsiradus jis greičiausiai nebenorės su ja gerti kavos. Negalėjo atsikratyti šitos baisios minties, ji persekiojo lyg piktas šuo! Ir vaikščiodama ūksmingais sodo takeliais užveržė ant savo likimo kilpą: atsikratyti, lyg pūlinį išsikrapštyt iš savęs tą nenorimą kūdikį.

Ligoninėje ji pati atėjo iki operacinės, nuogomis blauzdomis ir su valdišku baltu chalatu. Išsitiesusi ant gulto po ryškiomis tarsi filmavimo studijoje lempomis atsimeina: kol viena seselė ruošė adatą narkozei, kita, labai maloni, baltais lyg rododendrai plaukais (šiomet jie vėlavo žydėti) švelniai sugniaužė ją už alkūnės ir paklausė:

– Ar jaučiate ką nors gerklėje?

Ji nespėjo atsakyti, narkozė užliejo sąmonę lyg pasaldintas šiltas vanduo.

Atsipeikėjo palatoje, su kieta, iškrakmolyta li-

Baltieji rododendrai

goninės pala tarp šlaunų, per ją buvo neįmanoma suglausti kojų. Ką tik išgramdytas iščias palaimingai maudė, kaip tanakt, kai kolega pagaliau išsinešdino į savo kambarį. Palatoje stovėjo daugybė lovų, jose gulėjo jau išdarinėtos arba savo eilės laukiančios moterys, kas septynias minutes stambi juočė slaugė su koralų auskarais įveždavo dar vieną moterį iš operacinės. Ji atrodė žvitri, nerūpestinga, šnekėjo garsiai, lyg neturėtų ko slėpti ar gėdintis, ir kažką vis kalbino, ir su kažkuo vis juokdavosi koridoriuje. Atvežtosios nesusigaudydavo, kur atsidūrusios, sunkiai persirisdavo iš vežimo į lovą, klausinėjo, kiek valandų, blaškėsi, kėlė galvas lyg skęsdamos; viena smulki berniukiškai apsikirpusi blondinė vėmė išsisvėrusi per lovą. Ji irgi kilstelėjo galvą, ieškodama nors kokio laikrodžio, kuris parodytų, ar ilgai buvo dingusi iš pasaulio. Ant gretimos lovos sėdėjo jauna ilgaplaukė mergaitė, visai dar paauglė, su mėlynomis gėlėmis išmargintu, iš namų atsineštu chalatu. Ji galėjo sėdėti, vadinas, dar laukė savo eilės.

– Kiek valandų? – paklausė ji mergaitės, bet sustingęs liežuvis vos judėjo.

Mergaitė žiūrėjo į ją ir verkė, lyg sėdėtų už stiklo ir žiūrėtų į mirtinai užkrėstą likimo sesę.

Grįžusi ji tuojau pat nuėjo pas rododendrus. Kiek čia buvo įvykę per pusdienį! Išdykę slapukai žiedai, nutaikę progą, kol ji trumpam išvyko, jau vėrėsi, jau tarėsi sprogti. Sulaikė kvapą prieš paskutinį lemtingąjį judesį. Baltučiai, gležni liežuvėliai lindo iš beprasiziūjančių burnų; dar truputis saulės ir jie sprogs lyg išprotėję, gal net šiandien, nepaisydami nieko, išsivadavę nuo baimių ir žiemos sapnų. Ji taip mylėjo visa, kas gyva, kad dabar, stebėdama tas atsirandančias žiedų skiautes, matydama, kaip jos išsivaduoja iš pumpuro suspausties, lyg sielą pasaulio akims išversdamos savo tikrąją spalvą, iš tiesų galėjo pravirkti.

2011 gegužės 16, lietingas rytas

Tavo veido šviesa

VIRGINIJA BABONAITĖ PAPLAUSKIENĖ

Vasarą Lietuvoje vyksta įvairūs renginiai, koncertai, prasmingi atminimo vakarai. Birželio 13 dieną, per Antanines, Vilkaviškio rajono savivaldybės administracijos Švietimo, kultūros ir sporto skyrius kartu su rašytojo Antano Vaičiulaičio dukromis Danute Nourse, Joana Bui-vys, Aldona De Bold padovanojo puikų renginį: „Gimtoji žemė tavęs ilgisi ir savo širdyje tavęs didžiai pasigenda“. Devintus metus iš eilės Suvalkijos žmonės buvo pakviesti į rašytojo, vertėjo, redaktoriaus, diplomato Antano Vaičiulaičio (1906–1992) tėviškę – Didžiųjų Šelvių kaimą. Šioje ypatinga aura apgaubtoje erdvėje skambėjo eilės, buvo skaitomi prozos kūrinėliai, ant standų puikavosi A. Vaičiulaičio kūrybos temomis sukurti darželinukų ir mokinių piešiniai. Renginio metu rašytojo dukra Danutė, atvykusi iš New Yorko, įteikė premijas. Gausus svečių būrys džiaugėsi neeiline švente.

Gera buvo priglusti prie šimtamečio ažuolo, menančio rašytojo žingsnius bei jo čia praleistas palaimingas kūrybos valandas. Nuo šio didingo ažuolo A. Vaičiulaitis žvalgėsi į neapripiamas platybes, iš čia buvo iškeliauta į kitus žemynus. Tačiau po ilgų kelionių, amžino poilsio sugrįžta namolei. A. Vaičiulaitis mirė 1992 metais liepos 23 dieną Washingtone, palaidotas Vilkaviškio kapinėse.

Rašytojo žmona Joana Abramikaitė-Vaičiulaitienė (1920–2003) perdavė Maironio lietuvių literatūros muziejui beveik visą rašytojo kultūrinį-literatūrinį palikimą. Dabar savo tėvo atminimo įamžinimu rūpinasi rašytojo dukros, gyvenančios Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jos tęsia geriausios novelės, paskelbtos *Metų* žurnale, konkursą, įsteigė premijas, skirtas populiarinti A. Vaičiulaičio kūrybą.

Maironio muziejuje medžiaga rūpestingai tvarkoma, tyrinėjama, eksponuojama, publikuojama. 2006 metais buvo parengtas ir išleistas leidinys *Antanas Vaičiulaitis. Archyvai*. Šiuo metu parengta spaudai knyga *Italijos vaizdai* (vyksta spaustuvės darbai). Muziejuje branginamas rašytojo atminimas: beveik kiekvienais metais birželio mėnesį rengiami atminimo vakarai, parodos. Šiomet, pasitinkant rašytojo gimimo dieną, parengta paroda-memorialinis kampelis *Tavo veido šviesa*.

Parodoje lankytojai pamatys rašytojo stalą, kėdę, rašomąją mašinėlę, akinius, parvežtus iš Washingtono. Eksponuojamos rašytojo tėvų – Tomo ir Kotrynos, žmonos Joanos bei dukrų nuotraukos, stovėjusios ant rašytojo stalo. Čia pat atversti žurnalai, kuriuose rašytojas bendradarbiavo arba juos redagavo. Parodos pagrindiniu akcentu tapo A. Vaičiulaičio knygos *Italijos vaizdai* pirmas leidimas, išleistas 1949 metais Stutgarte. Parodą puošia dailininko Eugenijaus Survilos nutapytas Antano Vaičiulaičio portretas bei to paties dailininko nutapytas rašytojo tėviškės – Didžiųjų Šelvių – kaimo peizažas.

A. Vaičiulaitis jau tarpukario Lietuvoje pelnė pripažinimą. Įžengęs į literatūrinį pasaulį su pirmąja knyga *Vakaras sargo namely* (Kaunas, 1932), nuosekliai tęsė savo kūrybinį kelią ir šiandien laikomas lietuvių literatūros klasiku.

Prieš išvykdamas į diplomatinę tarnybą prie Šventojo Sosto Vatikane (1940), pasižymėjo kaip stilingų novelių meistras, brandžių apsakymų, apsakų kūrėjas. Pamėgęs keliones, rašė literatūrinius reportažus. Išleido kelionių knygą – *Nuo Sirakūzų ligi Šiaurės elnio* (1937, Kaune). Lyrinis romanas *Valentina*, parašytas ir išleistas 1936 metais *Sakalo* leidykloje, pelnęs Lietuvos rašytojų draugijos premiją, iki šių dienų yra vienas iš romantiškiausių impresionistinių meilės romanų lietuvių literatūroje.

1940 metais, negalėdamas sugrįžti į sovietų okupuotą Lietuvą, A. Vaičiulaitis pasirinko minties laisvės šalį – Ameriką. Čia išleido novelių knygą *Kur bakūžė samanota* (1947). Vokietijoje išėjo knyga – *Italijos vaizdai* (1949). Už ją Amerikoje paskirta pirmoji

Parodos „Tavo veido šviesa“ fragmentas Maironio muziejuje

Lietuvių rašytojų draugijos premija. Vėliau JAV išėjo legendų ir padavimų knyga *Gluosnių daina* (1966), pelniusi rašytojui V. Krėvės literatūrinę premiją. Visą gyvenimą kūręs eilėraščius, išleido knygą *Ir atlėkė volungė* (1989). Dar prieškarinėje Lietuvoje pasižymėjo kaip vertėjas – vertė A. Maurois, F. Mauriaco, P. Dabino ir kitų rašytojų kūrybą į lietuvių kalbą. Ypatingą dėmesį skyrė O. V. Milašiui. Lietuvoje bei Amerikoje atskiromis knygomis išleido jo kūrybos vertimus: *Miguel Manara* (1937), O.V. Milašius. *Poemos* (1936), poezijos knygą *Septynios vietnės* (1979). Lietuvoje išleista A. Vaičiulaičio prozos rinktinė *Tavo veido šviesa* (1989), atskira knyga išėjo jo kritikos straipsnių rinkinys *Knygos ir žmonės* (1992). Rašytojų sąjunga išleido kūrybos rinktinę *Linksmam būti sunkiausia* (2006).

A. Vaičiulaičio gyvenimo kelias driekėsi iš Didžiųjų Šelvių kaimo (gimė birželio 23 d.) per Lietuvą – Prancūziją – Italiją – Vatikaną – Ameriką. Tyrinėjant rašytojo biografinius faktus, išvelgiamos jo gyvenimo dominantės. Baigęs Vilkaviškio *Žiburio* gimnaziją, iškeliavo į Kauną: studijavo Lietuvos universitete lietuvių ir prancūzų kalbą bei literatūrą, pedagogiką, psichologiją. Prancūzų literatūros studijas gilino Grenoblio ir Sorbonos universitetuose. Atsidūrus Amerikoje – studijos, pasineriant į anglų ir amerikiečių literatūras – Fordhamo universitete, New Yorke.

Kaune mokytojo Jėzuitų gimnazijoje, dirbo telegramų informacinėje agentūroje *Elta* prie Užsienio reikalų ministerijos, tuo pat metu suderindamas ir paskaitų apie naujausią lietuvių literatūrą skaitymą Vytauto Didžiojo universitete. Atsidūręs Amerikoje, dėstė Marianopolio kolegijoje Thompsonė, profesoriavo Scranton universitete, Pensilvanijoje. Dvidešimt penkerius metus dirbo lietuvių skyriaus bendradarbiu, vedėju *Amerikos balso* informacinėje agentūroje New Yorke, o vėliau Washingtone.

Išskirtinis A. Vaičiulaičio – sekretoriaus (atašė) darbas Lietuvos atstovybėje prie Šv. Sosto Vatikane. Lietuva vienintelė iš Baltijos valstybių Italijoje tu-

rėjo dvi atstovybes: vieną – Romoje prie vyriausybės Kvirinalo kalvoje, kitą – Vatikane prie Šventojo Sosto. Pastaroji buvo viena iš nedaugelio LR diplomatinė atstovybių, be pertraukos veikusių per visą sovietinę okupaciją. Vatikanas nepripažino 1940 m. prievarta įvykdytos mūsų šalies aneksijos. 1940 m. kovo 5 d. A. Vaičiulaitis pristatė savo tiesioginiam viršininkui Vatikane – ministrui Stasiui Girdvainiui. Jis tvarkė raštvedybą, vertė iš prancūzų ir italų kalbų. Su parengtomis ataskaitomis apie įvykių eigą Lietuvoje nuolat lankėsi oficialiose Vatikano institucijose. Vaičiulaitis vienas arba kartu su Girdvainiu dažnai svečiuodavosi Lietuvos atstovybės rūmuose Kvirinale. 1941 metais rugpjūčio 27 d. Mussolinio įsakymu ši atstovybė perėjo sovietų žinion. Nauja Lietuvos valdžia nutraukė ambasados finansavimą, todėl A. Vaičiulaitis liko be pragyvenimo šaltinio. Iš JAV atvykęs kunigas Jonas Navickas pasiūlė jam darbą Amerikoje, Marianopolio kolegijoje, Thompsonė. 1940 metų gale rašytojas išvyko į Ameriką. Čia buvo parašyta jo knyga *Italijos vaizdai*, kurią 1949 metais išleido „Verlag Lux“ spaustuvė Stutgarte. 1951 metais knyga pelnė Lietuvių Rašytojų draugijos premiją JAV.

A. Vaičiulaitis, gyvendamas svetimos kultūros apsuptyje, puoselėjo ir brangino lietuvių. Rašytojas troško, kad jo kūryba pasiektų Lietuvą: *O mano rūpestis, kad lietuvių tauta ir kalba eitų iš kartos į kartą, iš amžių į amžius. Jaunas būdamas, rinkau iš žmonių retesnius žodžius. Ir paskui iš tų žodžių rašiau knygas. Aš laimingas būčiau, jei iš tų raštų bent vienas – vienu vienintelis žodis nueitų į tolimąsias, naujas gadytes. Tada man vaidentųsi, kad jis, tas žodis, ten žiburiuoja, kaip rasos lašelis pievoj, kai rytą saulė teka, – ir to pakaktų mano širdies ramybei ir paguodai. Ir tegul ramybė ir meilė, ir kūrybos žodis lydi mano brolius ir seses per dienų dienas ligi tų vartų, pro kuriuos tautoms ateina laisvė ir teisybė. Galime drąsiai teigti, kad rašytojo kūrybos žodis gyvena tarp mūsų, teikdamas daugeliui dvasinio peno.* □

Šventės akimirka Didžiuosiuose Šelviuose

jaunimo gidas.lt nuotr.

EMANUELIS KATILIUS

KOLORADO VABALAS

Apsakymas

Pabaiga. Pradžia 2015 m. birželio 13 d. „Kultūroje“

VI Liepos mėnuo

Taip, tas liepos mėnuo prasidėjo pasiutusiai nuobodžiai: kai Rita išvažiavo, iš pradžių stačiai nežinojau kur dingt, taip buvo liūdna. Gerai, kad ji galų gale sugrįžo... Sako, kad ir jai Leningrade buvo nuobodu.

Ir štai, mūsų darbas bazėj baigiasi, grįžtam į Vilnių. Rita apsigyvena bendrabuty, šalia mano kambario. Labai dažnai matau ją, kartu vaikščiojam po Vilnių, kartu braižom šriftą studijoje.

Aš jau maniau, kad Rita mane tikrai myli. Bet, pasirodo, niekad negalima būt tikram... Vieną vakarą – tiksliau sakant, naktį, Rita parėjo antrą valandą lydima vieno iš savo pažįstamų, mūsų instituto studento Artūro.

Mano savimeilė buvo įžeista. Prisiminiau, kaip Rita man girdavo Artūrą, kaip ji stengdavosi sužinot, ką apie jį manau, kaip norėjo, kad mudu arčiau susipažintume. Atsiminiau ir tai, kad ji dar metų pradžioj sakė, kad Artūras turi tarp mergaičių didžiausią pasisekimą ir kad jis esąs panašus į Lermontovo Pečioriną. Ką gi, vadinasi, su manim ji tik vaidino, vedžiojo mane už nosies, kaip ir daugelį kitų? Tai Artūrą ji „jau penki mėnesiai kaip įsimylėjus“?

Bet kam tuomet ji ieškojo mano draugystės? Kam svaidė daug žadančius žvilgsnius ir vaikštinėjo mane apsikabinus?

Kitą dieną kopijavom šriftą Katedroje. Dirbau prie vienos lentos su Nijole. Dėstytojas Drėma nurodė mums užduotis ir išėjo. Likom dviese – kiti dir-

bo kitoj navos pusėj.

Iškilinga, šalta tyla viešpatavo po katedros skliautais. Bet argi gali ilgai tylėt jaunas vaikinass šalia gražios mergaitės?.. Mudu su Nele pradėjom šnekučiuotis. Jau anksčiau buvau šiek tiek „suar-tėjęs“ su ja – porąkart buvom nuėję į „Tauro“ valgyklą ir aš ją lydėjau atgal; taigi, pokalbį pradėt nebuvo sunku. Ir, iš viso, dabar visai kitaip elgiuosi su mergaitėm, nesivaržau jų ir nesibijau nė trupučio, kažkaip savaime tampu iškalingas, linksmas, stengiuosi prajuokint, sudomint.

Mudu išitraukėm į nuoširdų pokalbį. Aš jau seniai pastebėjau, kad su manim žmonės dažniausia – jeigu įsikalbam – kalba labai nuoširdžiai. Nelė net pasakė:

– Na, ir kalbamės gi mes!.. Aš nežinau, kas tu per žmogus, tu stačiai priverti mane būt atvira...

Ir tai sako Nelė, išdidžioji Nelė, prie kurios taip sunku prieit, kuri taip smarkiai įsivaizdina ir taip paniekinamai žiūri į berniukus! Nemanykit, kad ir aš taip apie ją manau – ne, taip mano apie ją daugelis iš mūsų vaikinų, bet aš apie ją kitokios nuomonės.

– Klausyk, – sako ji šypsodamasi, – Rita pamany, kad aš jau kombinuoju prie tavęs...

– O gal kaip tik aš kombinuoju prie tavęs?..

Įsikalbėjom apie Ritą ir apie Edį, kurio santykiai su Rita visiškai nutrūko.

– Žinai, kur du pešasi, ten trečias laimi. Kol judu su Edžiu pešėtės, trečias, atrodo, laimėjo...

– Artūras? Galbūt... Na, bet nemanau, kad būtų iki bučkių priėję...

– O!.. Kodėl gi nemanai? – juokėsi ji. – Nebūk tikras!..

Jos tonas mane paveikė. Žinojau, kad Rita su Nele labai geros draugės, ir neabejojau, kad Nelė žino

daug Ritos paslapčių.

„Štai kaip!“ – pagalvojau.

Visą dieną nekreipiau į Ritą dėmesio. Vakare, einant iš katedros, Nelė man tarė:

– Eik, palydėk Ritą, o aš nunešiu lentas su piešiniais į zakristiją.

Minutė sudvejojau, paskui griežtai atsisakiau: – Nenoriu! Ne!

Tikrai nebenoriu, kad ji mane toliau vedžiotų už nosies!

Poeto širdis

Mes susitikom su Tavim taip netikėtai
Ir išsiskirsime galbūt taip pat...
Paspausi ranką man, nevykėliui poetui,
O Tavo žvilgsnyje spindės tik pašaipa...

Skris dienos, mėnesiai ir metai,
Tau kitos lūpos skruostus nubučiuos,
Pamirši greit eilėraščius poeto –
Tik jis Tave kančių naktim sapnuos...

Atversi lapą knygos nuobodžios
Ir perskaitysi gal eilutę vieną kitą...
Bet ar žinosi Tu, kad jos

Kankinamos širdies krauju rašytos,
Širdies, kuri ir mirdama svajos
Tave, draugužė, pamatyti?..

VII

Štai taip ir baigiasi meilės istorijos... Paėmiau Ritos fotografijas ir užrašiau atminimui keletą sakinių, kurie galbūt jai nebuvo labai malonūs, pavyzdžiui: „Indomu, keliems tu sakei *nachalas* po to, kai jie tave bučiavo?“ Tačiau, tuo tarpu fotografijas nutariau laikyt pas save, atiduot Ritai tik prieš pat jai išvažiuojant.

Kitą dieną, kai užėjau į jos kambarį, ji, nieko nesakydama, atkišo telegramos blanką:

„Skubiai važiuok namo. Mama.“

– Poryt vakare išvažiuoju...

Man ta naujiena nepadarė labai didelio įspūdžio. Rita paprašė duot jai fotografijas, atsisakiau.

– Kodėl gi nenori man jų duoti?

– Nenoriu duot *dabar*.

– Bet kodėl gi?

– Nebūtina tau visko žinoti.

Ritos veidas pasikeitė.

„Po velnių, – pagalvojau, – bus scena!..“

Atmosfera darėsi vis labiau įtempta. Ritos akys piktai žiburiavo.

– Klausyk, atiduok mano fotografijas! Nenoriu, kad mane atsimintum!

– Turi tam pagrindo... – ir išėjau iš kambario.

Po kiek laiko nunešiau jai fotografijas su užrašais. Norėjau išeit, bet ji mane sulaikė. Dideliai mano nuostabai, į užrašus ji nereagavo, tik: „Kaipgi aš parodysiu mamai?..“

Palengva įtampa atslūgo...

– Prieš pusvalandį buvau įsitikinusi, kad tu blogiausias pasauly žmogus, dabar vėl matau, kad tu geras, labai geras...

Kas gali suprast moters metamorfozes?..

Vakare ji mane vaišino žuvim, arbata; buvo paprasta, net labai paprasta, beveik nuoširdi. Po vakarienės kuone ligi vidurnakčio skaičiau jai „Forsaitų sagą“. Ir atsigulęs negalėjau suprast – ko ji nori iš manęs? Nejaugi myli?

Rytas davė atsakymą.

Rita išvažiavo į bazę. Ko jai ten reikėjo? Jos daiktai čia. Grįžo antrą valandą nakties. Kodėl? Ką gi ji ten veikė?

Atsakymas paprastas kaip dukart du: bazėj Artūras.

Labai malonu. Vadinasi, atsisveikinimo vakaras...

Kitą dieną matėmės trumpai perpiet. Ji gulėjo lovoj, buvo peršalus, skaudėjo gerklą.

– Kaip sekasi darbas? – pasiteiravo.

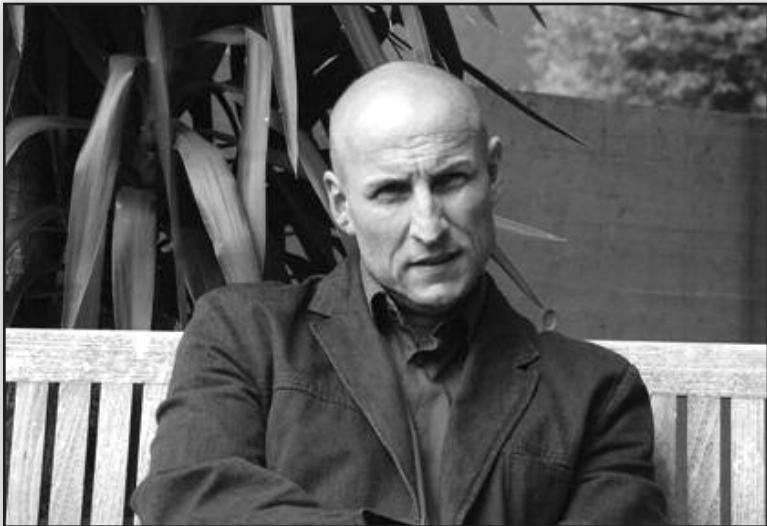
– Neblogai. Drėma man ir Nijolei davė paminklinę lentą Petro ir Povilo bažnyčioj, kiti dirba kažkokiose kapinėse.

– Tai jūs tik dviese su Nele?..

– Taip, – nusišypsojau aš, – mudu nuspaudėm tas lentas ant popieriaus, o dabar kopijuojam pas Nijolę bute...

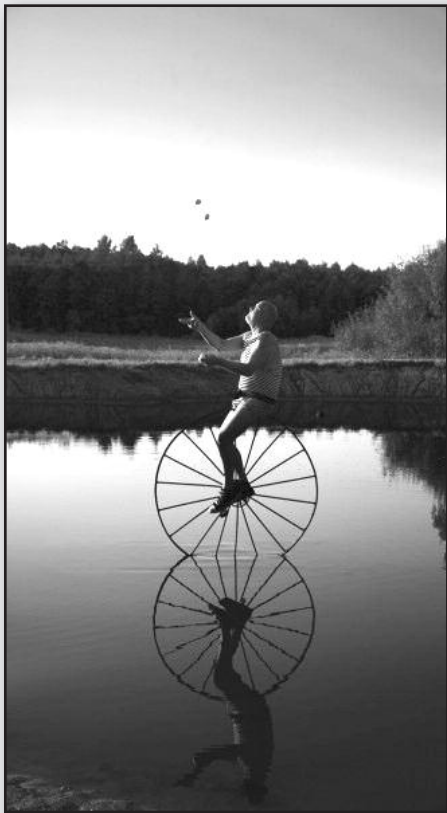
Nukelta į 8 psl.

Kultūros kronika

Birželio 15–19 dienomis rašytojas Sigita Parulskis dalyvavo tarptautiniame literatūros festivalyje Noridže. Birželio 18 d. autorius festivalio dalyviams pristatė specialiai šiam festivaliui sukurtą tekstą „The street without a name“ (į anglų kalbą vertė Romas Kinka) bei kartu su vertėju diskutavo kūrybos bei literatūrinio vertimo temomis. Festivalis suteikia unikalią galimybę rašytojams ir vertėjams iš Jungtinės Karalystės ir viso pasaulio susitikti, pristatyti savo darbus ir idėjas bei užmegzti ryšius. Festivalio programoje – diskusijos, kuriose dalyviai aptaria šiuolaikinės literatūros aktualijas ir rašymą įvairiais aspektais – meniniu, profesiniu ir komerciniu. Šio festivalio tema – reputacija: kaip šiais laikais pelnyti gerą reputaciją literatūroje, kaip ją galima prarasti ir kaip ją įvertinti?

Birželio 20 – rugpjūčio 30 dienomis Sant Germain en Laye, Paryžiaus regione, pirmą kartą vyks fotografijos festivalis „Festival du regard“, kuriame dalyvaus ir Algis Griškevičius. Festivalio direktorius bei kuratorius Eric Vialatel pirmąjį festivalį skyrė žmogaus temai. Istorinėse miesto erdvėse bus galima pamatyti tokių tarptautinėje fotografijos scenoje žymių autorių, kaip Guy Le Querrec, Michael Kenna, Liu Bolin, Masao Yamamoto, Vee Speers bei galbūt mažiau girdėtų, bet ne mažiau įdomių autorių darbus. Prancūzų kuratoriai dėmesį į A. Griškevičiaus darbus atkreipė tarptautinėje meno mugėje CUT-LOG 2012, kuomet jis kartu su Jungtinės Karalystės menininku Oliveriu Braggu buvo nominuotas ARTE/Cutlog apdovanojimui. Dvidešimt aštuonios A. Griškevičiaus fotografijos iš ciklų „Mikališkių stebuklai“ ir „Cirkas“ bus eksponuojamos Karališkame manieže (Manège Royal) iki rugpjūčio 30 dienos.

Geriausias iš kelių tūkstančių – taip nusprendė prestižinių kino industrijos apdovanojimų „The Accolade Global film Competition“ komisija, įvertinusi lietuvių kūrėjų filmą „Bėgalinis koridorius“. Aleksandro Broko prodiusuota dokumentinė kino juosta Amerikoje įvertinta geriau net už pretendentes į kitų metų „Emmy“ statulėles. Lietuvių kino juosta pasakoja apie tragiško likimo Chodžaly miestelio dramą bei ją išgyvenusiujų likimus. Beje, anglišką kino juostos versiją įgarsino „Oskaro“ laureatas aktorius Jeremy Ironsas.

KOLORADO VABALAS

Atkelta iš 7 psl.

– Šit kaip!..
Įsivyravo tylą.
– Kada tu šiandien grįši? Aš būsiu vakare namie. Traukinys išeina apie pirmą nakties...
– Nežinau...
– Ach, taip... Na ką gi, padirbėk, padirbėk...
– Kodėl gi nepadirbėjus, jeigu darbas eina?..

Vakare grįžęs aš jos neradau. Atsiguliau ir ėmiau snaust. Po kiek laiko prasivėrė durys ir įėjo ji. Padėjusi ant stalo atneštą duoną, priėjo:

– Miegi? Ech, tu, snaudali... Pas mane neik, kambary chaosas.

Dar po keliolikos minučių ji atėjo, pasilenkė, paglostė mano plaukus:

– Na, kol kas... Lik sveikas. Aš dar atvažiuosiu po savaitės...

Norėjau šokt ją palydėt, bet ji sulaikė, trūkinėjančiu balsu pratarė: „Nereikia, dar bėgsiu į institutą, gi nieko nespėjau padaryt... Lik sveikas...“ – ir išbėgo.

Likau gulėt, kažko vis laukdamas...

Atsisveikinimas

*Elektros nušviestas peronas
Ir vagono duryse tu.
Aplink sujudę skuba žmonės,
Bet mes abu
tik du, tik du...*

*Šypsaisi man „sudiev“ pasakius
Ir aš šypsausi tau –
Mergaitė mano tamsiaake,
Sugrįžk greičiau,
sugrįžk greičiau!*

*Išeis tuoj traukinys į naktį,
Tik garvežys suklyks...
Paliksiu aš, suspaudęs kaktą,
Ir ilgesys
paliks...*

VIII

O laukt jau nebebuvo ko...

Laikas sugriovė visas svajonių piliis. Kelias dienas dirbau su Nijole jos namuose; daug, net labai daug kalbėjau su ja, filosofavau visais gyvenimo klausimais, kartais net pats stebėdamasis, iš kur atsiranda tiek gražbylystės. Nelė vis stengėsi mane įtikinti, kad esu įsimylėjęs Ritą, kad man baisiai liūdna ir ilgai jos nepamiršiu. Aš, žinoma, tai ginčijau, ir ne be pagrindo. Per tas dienas beveik negalvodavau apie Ritą – tik tiek, kiek apie ją kalbėdavom su Nijole.

– Vis dėlto Rita buvo nepaprasta mergina, – sakė Nijolė. – Kitos tokios nerasi...

– Tokios nerasiu, už tai rasiu kitokią, – juokiau aš. – Kam man būtinai tokia?

Tikrai, kam man būtinai tokia? Tokios kaip ji nenoriu. Laikas vis daugiau prašviesina tuos ružavus akinius, pro kuriuos žiūrėjau į ją. Vis daugiau tamsių dėmių matau tame „grožio ir dorybių žibinte“...

Šamojingi mūsų kambaryo gyventojai praminė Ritą

„Kolorado vabalu“, tuo baisiu daržovių kenkėju, kurį ant kiekvieno kampe iškljuoti plakatai siūlo naikinti visom priemonėm.

– Taip, gerbiamasai, – gaudeno mane architektas Bronius Valentėlis, – džiaukis, kad tas Kolorado vabalas laiku išskrido, kitaip būtum visiškai jo nuteriotas, kaip sakoma Šventojo Evangelijoje... tas Artūras tau paveržė ją iš pat panosės. Net ir į stotį jis ją išlydėjo. O tu snaudei čia, nieko nežinodamas, o gal net bandei kojas iš nusiminimo užriesti?..

Vadinasi, niekingasai Kolorado vabalas ir paskutinę minutę nenusimetė savo kaukės: „Neik, pas mane kambary chaosas...“ O tas „chaosas“ buvo ne kas kitas, kaip atėjęs jos išlydėt Artūras, kuris jei ir turi ką nors chaotiška, tai tik šukuoseną...

Dar mačiau Ritą, kai ji buvo atvažiavus po savaitės. Palydėjau ją stoties pusėn, bet buvusio mūsų paprastumo jau nebesijautė. Iš pradžių net tariau:

– Stačiai nežinau, nuo ko pradėt...
– Ar seniai taip varžytis pradėjai? – ironizavo ji.

– Ne, tik nežinau, apie ką čia tau pasakot...

Kalbėjau apie karą ir maišatį, mūsų gatvėse ir ateities perspektyvas...

O paskui ramiai viens kitam paspaudėm ranką ir išsiskyrėm...

Taip išskrido tas mažas, bet pavojingas Kolorado vabalas... Išskrido iš Vilniaus ir iš mano minčių.

Linksmasis architektas Bronius išvažiavo namo. Šiomis dienomis gavom jo laišką, kuriame man skirtos šios eilutės:

„...o vargšą įsimylėjęlį linkiu apšvirkšti ‘Sido!’ ir barstyti milteliais ‘Blatrinol’ nuo Kolorado vabalo, nes priešingai, tai tegu man barzda nebeauga, jei jis atsikels iš lovos, kur palikau jį begulintį...“

1948 m.

Parengė Rasa Bačiulienė

Parodos ART DECO STILIUS (1918–1939) eksponatas